

Läsanvisning för tabell för handräddning

Social- och hälsovårdsministeriet, Polisstyrelsen och Nödcentralverket har tillsammans sammanställt den bifogade tabellen för att beskriva och förtydliga olika aktörers ansvar och praxis när ett barn som utan tillstånd avlägsnat sig från eller lämnat sin plats för vård utom hemmet måste hittas och återlämnas till platsen för vård utom hemmet.

Tabellen är indelad i tre olika avsnitt, av vilka det första beskriver processen när en person vid platsen för vård utom hemmet observerar att ett barn utan tillstånd avlägsnat sig eller inte återvänt. I det andra avsnittet beskrivs processen när barnets vistelseort är känd och barnet eventuellt har påträffats, men observationen görs till exempel av barnets föräldrar eller någon annan än platsen för vård utom hemmet, socialväsendet eller polisen. Det tredje avsnittet beskriver processen när polisen når barnet i samband med sin egen verksamhet.

Varje rad i tabellen beskriver olika aktörers ansvar i sådana situationer som beskrivs i avsnittets rubrik och i den första kolumnens mellanrubrik. Varje rad ska alltid läsas i sin helhet och en enskild låda kan inte tillämpas separat.

Tabellen innehåller formuleringen socialväsendet på den ort där barnet påträffats, som också kan avse socialväsendet i barnets placeringskommun när barnet påträffas i placeringskommunen. Om barnet påträffas utanför placeringskommunen, är det socialväsendet på den ort där barnet påträffats som tar emot information om att barnet påträffats.

Handlingsansvaret har fastställts på basis av den lagstiftning som styr varje parts arbete, och praxis har anpassats till parternas verksamhet så att samarbetet på bästa möjliga sätt följer principen om barnets bästa och så att barnet de facto kan tillhandahållas tillräcklig trygghet.

I tabellen beskrivs olika aktörers ansvar och praxis när ett barn utan tillstånd lämnar sin plats för vård utom hemmet eller inte återvänder dit. Praxisen gäller barn som utan tillstånd avlägsnat sig från en plats för vård utom hemmet (familjehem eller barnskyddsanstalt) och som inte misstänks befinna sig i konkret och omedelbar fara för sitt liv och sin hälsa.

Om barnet utan tillstånd avlägsnar sig från sin plats för vård utom hemmet eller låter bli att återvända dit och man har kännedom om en konkret och akut fara som hotar barnets eller andra människors liv eller hälsa, ska fallet utan dröjsmål anmälas till nödcentralen. Det är fråga om en konkret och akut risksituation som hotar liv eller hälsa till exempel när

- barnet beger sig ut i köldväder utan skor eller lämpliga kläder
- barnet behöver medicinering utan dröjsmål
- barnet på grund av sin ålder, utvecklingsnivå eller allvarliga berusningstillstånd inte kan ta hand om sig självt
- barnet beter sig självdestruktivt eller hotar på annat sätt att skada sig självt
- barnet hotar andras liv eller säkerhet.

Nödcentraloperatören ska tydligt informeras om varför barnets liv eller hälsa är i konkret och akut fara. Faran kan till exempel basera sig på barnets bakgrund eller tidigare beteende, hot som barnet

framfört eller på omständigheterna innan barnet avlägsnande sig. De uppgifter som nödcentraloperatören fått i nödanmälan ligger till grund för operatörens beslut om huruvida en efterspaning av barnet ska inledas med de åtgärder som presenteras i vidstående tabell (handräckningsuppdrag) eller om polisen utan dröjsmål ska söka efter barnet i samarbete med platsen för vård utom hemmet (utryckningsuppdrag eller polisuppdrag).

Sådant beteende hos barnet som äventyrar barnet självt eller andra människor tillfaller ofta också polisen som en grundläggande uppgift. Polisen kan då också ha behörighet att gripa barnet för att skydda det. Bestämmelser om polisens befogenheter att gripa och andra befogenheter finns i andra kapitlet i polislagen ([872/2011](#)).

Gripande av en person för att skydda denne (polislagen 2 kap. 2 §)

Om barnets liv, hälsa, fysiska integritet eller hälsa hotas av omedelbar och allvarlig fara, är det också polisens grundläggande uppgift att hjälpa barnet och ingripa i barnets verksamhet. Polisen har rätt att gripa ett barn om barnet är oförmöget att ta vara på sig självt och faran inte annars kan avväjas eller personen omhändertas på annat sätt. Polisen ska utan dröjsmål överlämna det gripna barnet till socialväsendet, om barnet har omhändertagits eller placerats.

Skydd mot brott och störande beteende (polislagen 2 kap. 10 §)

Polisen kan ingripa i ett barns farliga eller hotfulla verksamhet, om det utifrån barnets hotelser eller övriga uppträdande finns grundad anledning att anta eller utifrån barnets tidigare uppträdande är sannolikt att denna kommer att göra sig skyldig till brott mot liv, hälsa, frihet eller hemfrid eller till egendomsbrott eller kommer att orsaka betydande störning eller överhängande fara för allmän ordning och säkerhet. Polisen kan gripa ett barn om faran eller störningen inte kan avväjas på något annat sätt. Ett barn som gripits ska utan dröjsmål överlämnas till socialväsendet, om det är möjligt med beaktande av barnets beteende. Att ta ett barn i förvar i polisens förvaringslokal är det sista alternativet.

Den polisman som leder situationen beslutar om hur polisens befogenheter tillämpas. Beslutet om gripande grundar sig på en helhetsbedömning där polisen beaktar barnets situation, rådande omständigheter och barnets bästa.

I socialväsendets och polisens gemensamma uppgifter, som för polisen antingen är handräckningsuppgifter eller grundläggande uppgifter, kan polisen förlita sig på uppgifter om barnets situation och andra omständigheter i anslutning till barnets välbefinnande som tillhandahålls av socialväsendet eller en arbetstagare vid en barnskyddsanstalt. Till exempel en riskbedömning av barnet eller andra motsvarande uppgifter kan utgöra viktiga tilläggsuppgifter för polisen vid bedömningen av en omedelbar och allvarlig fara som hotar barnets liv, hälsa eller säkerhet.

Barnet ska tryggas brådskande hälso- och sjukvård vid omvårdnad hos polisen, en socialmyndighet eller en person som arbetar vid en plats för vård utom hemmet. Om barnets tillstånd kräver en bedömning av en läkare, ska den myndighet som omhändertar barnet föra barnet till hälso- och sjukvården.

Centrala begrepp i tabellen:

Socialväsendet

En av aktörerna i tabellen är **socialväsendet**, dvs. en myndighet inom socialvården (barnskyddsmyndigheten i barnets placeringskommun och utanför tjänstetid socialjouren; från och med 1.1.2023 ersätts placeringskommunerna av placeringsvälfärdsområden). I tabellen avses med socialväsende, dvs. en myndighet inom socialvården, socialmyndigheterna i den kommun där barnet är klient inom barnskyddet. Placeringskommunen ansvarar för barnets vård utom hemmet och genomförandet av barnskyddet.

Placeringskommunen (från och med 1.1.2023 placeringsvälfärdsområde) är den kommun där barnet har placerats. Placeringskommunen har i sig ingen roll när det gäller att söka efter och återlämna ett barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet eller som inte återvänt dit.

Även **socialväsendet på den ort där barnet påträffats** förekommer som behörig myndighet i tabellen. Med socialväsendet på den ort där barnet påträffats avses socialväsendet (socialjouren) i den kommun där barnet hittats. Socialväsendet på den ort där barnet påträffats får nödvändiga uppgifter av barnets placeringskommun. Det är inte nödvändigt att begära handräckning mellan orten där barnet påträffats och placeringskommunen. Detta grundar sig på att det är en jourliknande uppgift att påträffa ett barn som utan tillstånd avlägsnat sig från en anstalt och att möjliggöra en återvändo till platsen för vård utom hemmet genom att hålla barnet i förvar. Barnet har också alltid rätt till nödvändig socialservice och nödvändigt barnskydd oberoende av hemkommun eller placeringskommun, och därmed är socialväsendet på den ort där barnet påträffats behörigt utan begäran om handräckning.

Med **plats för vård utom hemmet** avses den plats där barnets vårdas utom hemmet. Barnskyddsanstalterna har andra skyldigheter än till exempel en familjevårdare som ansvarar för familjevården. I tabellen avses med plats för vård utom hemmet i första hand en barnskyddsanstalt, men familjevårdens roll klargörs vid behov med en separat kommentar.

Nödcentralen

I tabellen avses med **utryckningsuppdrag** ett polisuppdrag som gäller ett barn som försvunnit från en plats för vård utom hemmet (försvunnen person) och som nödcentralen förmedlar till den polis till vars lagstadgade uppgifter efterspaningen av försvunna personer hör.

En anmälan om ett försvunnet barn utvärderas vid nödcentralen i enlighet med polisens riksomfattande instruktion. Utvärderingen beaktar bland annat det försvunna barnets förmåga att klara sig på egen hand, det man känner till om hur väl barnet är rustat för utomhusvistelse samt eventuella kända omedelbara faktorer som äventyrar barnets liv eller hälsa.

Nödcentraloperatören fattar ett beslut utifrån sin utvärdering om huruvida uppdraget ska förmedlas till polisen eller inte, om situationen inte uppfyller kriterierna i polisens instruktion. I det senare fallet förmedlar nödcentraloperatören uppgiften till socialväsendet för vidare behandling mellan socialväsendet och polisen. Om anmälaren är en socialmyndighet ger operatören anvisningar om att kontakta polisen direkt för nödvändiga anmälningar eller begäranden i ärendet.

Ett utryckningsuppdrag kan också uppstå när en arbetstagare på en plats för vård utom hemmet eller socialväsendet på egen hand försöker nå ett försvunnet barn och möter ett akut hot om våld eller direkt våld riktas mot barnet.

I en sådan situation måste man omedelbart ringa nödcentralen via det allmänna nödnumret 112, varvid nödcentralen vidarebefordrar informationen till en polispatrull som utför utryckningsuppdraget.

Det eftersökta barnets passiva motstånd eller flykt uppfyller i regel inte som sådant kriterierna för ett utryckningsuppdrag.

När det gäller nödcentralens uppgifter innebär handräckning ett behovsprövat uppdrag som grundar sig på ett separat beslut av polisväsendet och som gäller ett barn som utan tillstånd avlägsnat sig från platsen för vård utom hemmet eller som inte återvänt dit. Nödcentralen vidarebefordrar uppdraget till en polispatrull först efter att den allmänna ledaren för polisen fattat ett beslut om att ge handräckning till socialmyndigheten utifrån en begäran om handräckning.

Nödcentralen tar inte emot och behandlar inte begäranden om handräckning. Nödcentralen förmedlar endast handräckningsuppdraget till en ledig polispatrull efter att polisen har behandlat begäran om handräckning och den allmänna ledaren på begäran har fattat ett beslut om handräckning.

Även om nödcentralen enligt förordningen om dess verksamhet ska förmedla begäranden om handräckning, är det med tanke på verksamheten mer ändamålsenligt att begäranden om handräckning skickas direkt till den som begäran riktar sig till. På så sätt blir det smidigare att behandla en begäran och fatta beslut om den, eftersom den som fattar beslutet lättare kan kontakta den som lämnat in begäran, till exempel för att få eventuella preciserande uppgifter.

Om polisen avslår en begäran om handräckning, ska den som fattat beslutet kontakta tjänsteinnehavaren som begärt handräckning. Då kan beslutsfattaren till exempel precisera motiveringarna för sitt beslut utan onödiga mellanhänder som eventuellt kan förvränga meddelandet.

Polis

Med **efterlysning** avses kungörelseuppgifter som registreras i polisens personregister där en myndighet ber polisen vidta en sådan åtgärd som anges i efterlysningen. En efterlysning kan grunda sig på en lagstadgad befogenhet att efterlysa en person eller på en begäran om efterlysning till polisen eller på en begäran om handräckning där man uttryckligen begär efterlysning. En efterlysning är inte i sig en åtgärd som innefattar utövning av offentlig makt, medan den åtgärd som begärs i efterlysningen ofta innefattar utövning av offentlig makt. Endast sådana åtgärder kan begäras i efterlysningen som polisen är behörig att vidta.

Med **begäran om efterlysning** avses en begäran till polisen där en annan myndighet ber polisen efterlysa en person eller egendom som hänför sig till myndighetens tjänsteuppdrag. Begäran om efterlysning kan ingå i en begäran om handräckning till polisen.

Med **meddelande om vistelseort** avses en åtgärd som begärs i en efterlysning. **Meddelande om vistelseort** används för dem vars vistelseort är okänd för den myndighet som gjort efterlysningen. Om polisen påträffar en efterlyst person för vilken vistelseorten ska meddelas, kontaktar polisen den myndighet som efterlyst personen för att meddela att personen har påträffats samt var denna har påträffats (bostadsadress, vistelseort eller annan adress där personen kan nås).

Med ett **barns skyldighet att närvara** (även en efterlyst persons skyldighet att närvara) avses barnets skyldighet att vara närvarande på en polisstation eller någon annan plats som polisen uppgett under den tid som de åtgärder som begärs i efterlysningen vidtas. Skyldigheten att närvara grundar sig på 2

kap. 3 § 2 mom. i polislagen, enligt vilket en efterlyst som ska häktas eller tas i förvar är skyldig att på uppmaning av en polisman infinna sig på en polisstation eller någon annan plats där åtgärder enligt efterlysningen kan vidtas. Om personen inte iakttar uppmaningen eller om det är sannolikt att personen försöker undvika en åtgärd som nämns i efterlysningen, har en polisman rätt att gripa personen för att åtgärden i efterlysningen ska kunna vidtas. Skyldigheten att närvara varar högst sex timmar och aldrig längre än den tid som behövs för att åtgärderna ska kunna vidtas. Skyldigheten att närvara utgör inte en grund för att gripa ett barn, utan endast en grund för att förplikta barnet att närvara hos polisen under den tid som åtgärderna i efterlysningen genomförs.

Med förvaring avses gripande och förvaring av en person i polisens förvaringslokal (polisfängelse) med stöd av en i lagen särskilt föreskriven grund för gripande. Polisen kan endast förvara frihetsberövade personer, dvs. personer som gripits enligt en lagstadgad grund för gripande. Polisen förvarar inte ett barn som påträffats på basis av en efterlysning i sin förvaringslokal, om inte polisen har en i polislagen, förundersökningslagen ([805/2011](#)) eller tvångsmedelslagen ([806/2011](#)) föreskriven grund att gripa barnet. Ett barn som är skyldigt att närvara på en polisstation eller någon annan plats medan de åtgärder som begärs i efterlysningen vidtas har inte gripits.

Med **polisuppdrag** avses polisens lagstadgade grundläggande uppgifter. Polisens grundläggande uppgifter fastställs i 1 kap. 1 § i polislagen, enligt vilken polisens uppgift är att trygga rätts- och samhällsordningen, skydda den nationella säkerheten, upprätthålla allmän ordning och säkerhet samt förebygga, avslöja och utreda brott och föra brott till åtalsprövning. För att upprätthålla säkerheten samarbetar polisen med andra myndigheter samt med samfund och invånare och sköter det internationella samarbete som hör till polisens uppgifter. Polisen utför dessutom uppgifter inom tillståndsförvaltningen och andra lagstadgade uppgifter, samt bistår var och en inom ramen för sina uppgifter. Om det finns grundad anledning att anta att en person har försvunnit eller råkat ut för en olycka, måste polisen vidta nödvändiga åtgärder för att hitta personen. En person som håller sig undan betraktas inte som försvunnen.

Med en **försvunnen person** avses i polisverksamheten en person som med fog kan antas ha gått vilse eller vara försvunnen av annan än av egen vilja, ha råkat ut för en olycka eller annars vara i fara. Efterspaning av en försvunnen person hör till polisens grundläggande uppgifter, för vilka polisen ska vidta åtgärder utan dröjsmål. En myndig person som inte vill bli hittad är inte försvunnen. En vuxen med rättshandlingsförmåga kan försvinna av egen vilja. En vuxen har med hänvisning till sin självbestämmanderätt rätt att hålla sig undan.

Med en **person som håller sig undan** (även en person som rymt) avses en person som utan tillstånd har avlägsnat sig från en sådan plats som han eller hon borde befinna sig på eller till vilken han eller hon genom myndighetsbeslut har förordnats, placerats eller stängts in eller en person som uppsåtligt undanlåt sig att gå eller återvända till en sådan plats. En person som håller sig undan undviker kontakt och kan genom sitt eget aktiva agerande eller på annat sätt försvåra verksamheten för personer som letar efter eller försöker nå honom eller henne. Som en person som håller sig undan betraktas också en person som efterlysts av en behörig myndighet och som ska anhållas, häktas eller tas i förvar. Definitionen av en person som håller sig undan grundar sig på en internationell jämförelse av de definitioner som polisen i Europeiska unionens medlemsstater har gjort.

Med **handräckning** avses polisens verksamhet eller utövandet av polisens befogenheter i ett tjänsteuppdrag som utförs av den myndighet som begärt handräckning eller i en enskild persons ärende. En förvaltningsåtgärd som kräver handräckning av polisen ska höra till det lagstadgade uppgiftsområdet

för den som begär handräckning. Polisen ska å sin sida ha rätt att ge handräckning med stöd av sin lagstadgade behörighet.

Enbart ett omnämmande i lagen om att en viss myndighet ger en annan myndighet handräckning uttrycker ännu inte den substantiella behörigheten att ge handräckning. Handräckningen måste således grunda sig på en i lagen mer specificerad eller mer allmän befogenhet att ge handräckning. Om det i bestämmelsen om handräckning inte föreskrivs om den substantiella behörigheten, grundar sig polisens handräckning på den sista meningen i 9 kap. 1 § 1 mom. i polislagen. Då ska den myndighet som begär handräckning ha behörighet att utföra uppgiften med stöd av den lagstiftning som gäller myndigheten själv, samtidigt som den saknar möjlighet att undanröja ett hinder inom ramen för sina egna befogenheter.

En åtgärd som polisen ger i form av handräckning är en hjälpande åtgärd. I en sådan situation ger polisen med sina befogenheter den myndighet som begärt handräckning förutsättningar att genomföra sitt tjänsteuppdrag på behörigt sätt. En handräckning begränsas av att bestämmelserna om handräckning inte utvidgar polisens befogenheter att använda maktmedel och skapar heller inte nya befogenheter för polisen. Polisens grundläggande behörighet bestäms i en sådan situation enligt och inom ramen för befogenheterna för den myndighet som begär handräckning.

Myndighetssamarbete eller arbetskraftshjälp som begärs av en annan myndighet är inte handräckning. Ett allmänt resursunderskott hos den som begär handräckning kan inte heller kompenseras med handräckning. Handräckning kan endast lämnas för det ändamål som uttryckligen anges i bestämmelserna om handräckning.

Polisens handräckningsuppgift kan ändras till en polisuppgift till exempel när en person som är föremål för handräckningen är våldsam eller om personen hotas av omedelbar och allvarlig fara för sitt liv, hälsa, sin säkerhet eller fysiska integritet. För att utföra ett polisuppdrag kan polisen utöva för uppdraget lämpliga polisbefogenheter, om vilka det föreskrivs i 2 kap. i polislagen.

Ändringen av en handräckningsuppgift till en polisuppgift ändrar inte rollen för socialväsendet eller platsen för vård utom hemmet som deltar i samma uppgift. Då är det fråga om en gemensam uppgift för polisen, socialväsendet och platsen för vård utom hemmet, där var och en arbetar med egna åtgärder för att uppnå ett gemensamt mål.